

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

**з теми: «ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
PO1-M21z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Волошена Світлана Анатоліївна

Керівник:
Федорчук В.В., доцент кафедри теорії
та методик початкової освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Гудима Н.В., доцент кафедри теорії та
методик початкової освіти,
кандидат філологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	9
1.1. Загальна характеристика поняття комунікативної компетентності.....	9
1.2. Шляхи формування комунікативної компетентності учнів початкової школи	19
1.3. Роль дисциплін мовно-літературної освітньої галузі у формуванні комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.....	28
1.4. Критерії сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку	35
Висновки до розділу 1	43
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	46
2.1. Діагностика рівня сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку	46
2.2. Система використання інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі з метою формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку	60
2.3. Аналіз результатів дослідження	80
Висновки до розділу 2.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Актуальним завданням сучасної освіти є мотивування учнів до навчання, підвищення їх розумової діяльності, стимулювання творчості, виховання динамічних і соціально компетентних особистостей, здатних самостійно робити вибір і приймати відповідні рішення в різних життєвих ситуаціях. Важливо розвивати у підростаючого покоління практичність і творчість, вчити їх застосовувати набуті знання, вміння та компетентності.

Проблема розвитку компетентності стала актуальною з моменту приєднання країни до Болонського процесу. Термін «компетентність» покладений в основу Концепції «Нова українська школа», законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», якими під компетентністю розуміється «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [48].

Загалом компетентність відображає підготовленість людини до виконання певної діяльності і включає не тільки когнітивні компоненти (навички, знання), а й не когнітивні (мотивацію, ціннісні орієнтації, етичні установки тощо).

“Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [31].

Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [51]. Серед них особливе місце займає комунікативна компетентність, яку більшість дослідників окреслює як «уміння ставити і вирішувати певного типу комунікативні завдання: визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію, ураховувати наміри і

способи комунікації партнера (партнерів), обирати адекватні стратегії комунікації, бути готовим до осмисленої зміни власної мовної поведінки. Як найважливіший компонент у комунікативну компетентність входять здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, задовільний рівень володіння певними нормами спілкування і поведінки, технікою спілкування» [43].

Приміром, Л. Петровська [43] під комунікативною компетентністю розуміє здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми. До складу компетентності включають деяку сукупність комунікативних знань і вмінь, що забезпечують ефективне протікання комунікативного процесу.

У концептуальних документах розвитку освіти України (закони України «Про освіту» [65], «Про загальну середню освіту» [64], Концепція нової української школи [34], Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 р. [45] наголошується: «... про оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу... Оновлену систему мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння державною мовою, можливість опановувати рідну та іноземні мови» [45].

Державний стандарт початкової освіти, за яким навчаються учні початкових класів Нової української школи, орієнтується на здобуття учнями вмінь і навичок, а не лише знань.

Для кожної освітньої галузі визначено мету та загальні результати навчання здобувачів освіти в цілому. За ними впорядковано обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, які є основою для їх подальшого навчання на наступних рівнях загальної середньої освіти.

Зокрема, мовно-літературна освітня галузь включає українську мову та літературу, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовну освіту. Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є

формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [64].

Ключові компетентності й наскрізні вміння створюють “канву”, яка є основою для успішної самореалізації учня – як особистості, громадянина і фахівця. При цьому, основною метою початкового курсу української мови полягає у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів, яка передбачає вільне володіння мовою і всіма видами мовленнєвої діяльності у процесі пізнання і комунікації. Наразі актуальним залишається пошук ефективних шляхів формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Проблему вивчення комунікативної компетентності досліджували багато педагогів і психологів: А. Добровіч, А. Мудрик, В. Жукова, В. Куніцина, Є. Генієва, Є. Радянський, І. Зотова, Л. Петровська, О. Василевич, О. Загородна, О. Леонтєв, С. А. Єзова, Ю. Ємельянова. У працях дослідників Д. Ельконіна, Л.Божович, Т.Драгунова вказується наявність у дітей молодшого шкільного віку потреби у підтримці та визнанні їхніх досягнень.

Методичні аспекти цього питання розробляли педагоги: В.Бадер, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Л.Мацько, М.Вашуленко, О.Біляєв, О.Хорошковська, Т.Ладижинська. Психологічну складову проблеми формування комунікативної компетенції відображено у працях Л.Виготського, М. Жинкіна, І.Синиці, Л.Щерби та ін..

У початковій освіті особливо важливим є формування граматичних умінь і навичок, застосування набутих знань у мовній практиці. Цю проблему аналізували українські мовознавці: І.М.Бабій, Н.Ф.Венжинович Т.П.Вільчинська; Н.П.Гальона, Н.Я.Грипас, О.І.Леута, М.Я.Плющ,

Т.М.Розумик, лінгводидакти: О.М.Беляєв, М.І.Пентиліук, Л.В.Скуратівський та ін. [78].

Загалом, актуальність порушеної проблеми, недостатній рівень дослідженості та важливе її значення для розв'язання проблем компетентнісної освіти в початковій школі, зумовили вибір теми дослідження: «Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках мовно-літературної освітньої галузі».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність інноваційних технологій у формуванні комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Відповідно до мети роботи було поставлено такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан розробки проблеми дослідження в педагогічній теорії і практиці.
2. Конкретизувати поняття комунікативної компетентності.
3. Визначити шляхи формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.
4. Розробити критерії сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку
5. Теоретично й експериментально перевірити ефективність інноваційних технологій у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: інноваційні технології як шлях до формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Для досягнення мети та розв'язання задач ми використовували такі

методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз наукової літератури, передового педагогічного досвіду, узагальнення, класифікація, систематизація отриманої інформації з проблеми дослідження;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, опитування (бесіди з вчителями та учнями, анкетування), тестування, педагогічний експеримент;

– *статистичні*: кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Теоретична значущість дослідження полягає у тому, що було конкретизовано сутність поняття «комунікативна компетентність», з'ясовано місце і роль інноваційних технологій у формуванні комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Практичне значення: матеріали дипломної роботи можуть бути використані у роботі вчителів початкових класів з метою формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

База дослідження: Грушовецький НВК та СЗОШ I-III ступенів с.Бабин Кельменецької селищної ради Дністровського району Чернівецької області.

Апробація результатів дослідження: основні положення і результати дослідження представлені на таких інтернет-конференціях:

- V Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» приурочена 140-річчю від Дня народження Івана Огієнка, із виступом «Комунікативна компетентність як чинник забезпечення наступності у вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку» (27–28 жовтня 2021 року, м. Кам'янець-Подільський);

- Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Інноваційна освітня діяльність: пріоритети розвитку сучасного здобувача освіти» із доповіддю «Формування комунікативної компетентності дітей як актуальна проблема сучасної початкової школи»(12 травня 2022 року м.Кам'янець-Подільський);

- V Всеукраїнська науково-практична конференція «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» (у рамках V Всеукраїнського музичного конкурсу «MusicUniFest-2022» – «Все буде Україна») із доповіддю «Формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва» (18-19 травня 2022 року, м. Кам'янець-Подільський);

- VIII Міжнароднай науково-практична конференція «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (13-14 квітня 2022 року, м. Кам'янець-Подільський);

- VI Всеукраїнські педагогічні читання «Особистісний і професійний розвиток дорослих: проблеми і перспективи», присвячені пам'яті академіка Семена Устимовича Гончаренка із доповіддю «Підготовка майбутніх педагогів до формування комунікативної компетентності здобувачів освіти у позаурочній виховній діяльності» (14 червня 2022 р., м. Київ).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2021-2022 рр.).

Публікації: опубліковано науково-дослідну статтю: «Формування комунікативної компетенції дітей як актуальна проблема сучасної початкової школи» (матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Інноваційна освітня діяльність: пріоритети розвитку сучасного здобувача освіти» 12 травня 2022 року, м. Кам'янець-Подільський)

Обсяг і структура. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 128 сторінок комп'ютерного тексту, в тому числі, 13 таблиць, 22 рисунки, 83 джерел використаної літератури, 13 додатків.

ВИСНОВКИ

Науково-теоретичні узагальнення та напрацьований емпіричний матеріал, що представлені в дипломній роботі, надають об'єктивні підстави щодо формування наступних висновків:

1. Теоретико-методологічний аналіз проблеми нашого дослідження уможливив розуміння сутності поняття «комунікативна компетентність». Ознайомив із основними шляхами формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи. Висвітлив роль дисциплін мовно-літературної освітньої галузі у формуванні комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

2. Аналіз психолого-педагогічних та методичних джерел продемонстрував, що дослідженням проблеми формування комунікативної компетентності у різні періоди займалися багато педагогів і психологів зокрема: А. Добровіч, А. Мудрик, В. Жукова, В. Куніцина, Є. Генієва, Є. Радянський, І. Зотова, Л. Петровська, О. Василевич, О. Загородна, О. Леонт'єв, С. А. Єзова, Ю. Ємельянова., та інші. Методичні сторони даного питання розробляли педагоги: К.Ушинський, В.Сухомлинський, В.Бадер, О.Біляєв, Т.Ладижинська, Л.Мацько, О.Хорошковська, М.Вашуленко. Психологічні аспекти проблеми формування комунікативної компетентності відображені у працях Л.Виготського, М. Жинкіна, І.Синиці, Л.Щерби та ін.

3. З'ясовано, що формування комунікативної компетентності учнів початкової школи здійснюється не тільки шляхом реалізації відповідного оновленого змісту освіти, а й завдяки вибору ефективних методів та технологій навчання. Охарактеризувавши окремі сучасні інноваційні технології навчання, було встановлено, з метою формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку доцільно на уроках мовно-літературної освітньої галузі поєднувати традиційне навчання з описаними інноваційними технологіями.

4. Визначено провідні критерії сформованості комунікативної

компетентності, а саме: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-регулятивний. Визначені критерії та їх показники дали змогу виокремити рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів: високий, середній, низький.

5. Розроблено систему формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами інноваційних технологій зокрема: застосування інтерактивних, ігрових, текстоцентричних технологій, ТРВЗ та технології розвитку критичного мислення (ЗДХ, кубування, асоціативний куш, круглий стіл, сенкан та ін.) із врахуванням розроблених критеріїв рівня їх сформованості. Для перевірки ефективності розробленої системи формування комунікативної компетентності молодших школярів проводилась експериментальна робота, що передбачала такі етапи.

6. На першому етапі під час здійснення констатувального експерименту було визначено рівень сформованості комунікативної компетентності учнів експериментальних та контрольних груп. Діагностувальний інструментарій дав змогу визначити, що рівень сформованості показників є не достатнім. Це дало підставу для формування дидактичної моделі розвитку комунікативних навичок.

7. На другому етапі експериментальної роботи відбувалося впровадження запропонованої нами системи формування комунікативної компетентності, що ґрунтувалася на використанні інноваційних технологій навчання (інтерактивних, ТРВЗ, ігрових, текстоцентричної технології навчання, технології розвитку критичного мислення).

8. Результати контрольного експерименту засвідчили про ефективність і продуктивність комплексної моделі щодо формування комунікативної компетенції засобами критичного мислення на уроках мовно-літературної галузі. Результати формувальної дослідницько-експериментальної роботи засвідчили загальне підвищення в учнів молодших класів експериментальної групи рівнів сформованості мовної компетентності.

9. Аналіз результатів формувального експерименту дозволяє стверджувати про ефективність запропонованої системи роботи щодо формування комунікативної компетентності з дітьми молодшого шкільного віку. Формувальний експеримент довів правильність припущення, що завдяки застосуванню системи інноваційних технологій (ТРВЗ, інтерактивних, ігрових, текстоцентричних технологій зокрема, технологій розвитку критичного мислення) на уроках мовно-літературної освітньої галузі відбувається позитивна динаміка у підвищенні рівня комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

У ході дослідження ми досягли поставленої мети і вирішили поставлені на початку наукової роботи завдання. Преставлена система формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку засобами інноваційних технологій може рекомендуватись для роботи вчителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С.Д. Мовленнєва комунікація: підручн. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
2. Арват Ф. С., Коваленко Є. І., Кириленко С.В., Щербань П. М.. Культура спілкування: навч.-метод. посібн. Київ : ІЗМН, 1997. 328 с.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручн. Київ : Центр навч. л-ри, 2004. 472 с.
4. Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: моногр. Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2014. 346 с.
5. Біблів П. В. Виховний потенціал рідної мови у формуванні мовленнєвої культури. Національне виховання: регіональний аспект. Полтава : 1995. с. 16–19.
6. Боднар С. Термінологічний аналіз понять “компетенція” і “компетентність” у педагогіці : сутність та структура. *Освіта і управління*, 2007. Т. 10. (№2). с. 93-99
7. Васильєва О. В. Модель формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами міжпредметних зв’язків *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. (Випуск 65.), Херсон : ХДУ, 2014. с. 85–90. .
8. Васильєва О. В.. Роль міжпредметних зв’язків у формуванні комунікативної компетентності учнів початкових класів. *Педагогічний альманах: Збірник наукових праць* : редкол. В. В. Кузьменко та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Випуск 17. 53 с.
9. Васильєва, О. В. Критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічний альманах : зб. наук. Праць*. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. (Вип. 20.) с. 16-22.
10. Вашуленко М. С. Методика викладання української мови в початковій школі. Київ, 2008. 318 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і

гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1728 с.

12. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків: "Основа", 2007. 108 с.

13. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі [Ел. ресурс]. URL : http://lib.iitta.gov.ua/9509/1/Голуб%20_3_.pdf

14. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. й випр.. Львів.: Вид-во «Волинські Обереги», 2011. 519 с.

15. Горбушко Т.Г Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів у навчальній діяльності: Освітній портал «Всеосвіта» URL: <https://vseosvita.ua/library/slahi-formuvanna-komunikativnoi-kompetentnosti-molodsih-skolariv-u-navcalnij-dialnosti>

16. Демьяненко М. Я., Лазаренко К. А., Мельник С. В. Основи загальної методики вивчення іноземних мов: Теоретичний курс : навч. посібн для студентів вузів. Київ : Вища школа, 1984. 255 с.

17. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>

18. Дівакова І.І. Інтерактивні технології навчання. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 143 с.

19. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності як один із основних напрямів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Science, research, development: zbiór artykułów naukowych z konferencji Międzynarodowej naukowo-praktycznej (London, 27.02.2018). Warszawa: Sp.z o.o. «Diamond trading tour», 2018. S. 34–36.

20. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).

21. Єзова С. А. Комунікативна компетенція: Наукові та технічні бібліотеки. 2008. (№ 4.)

22. Ємельянов Ю. Н. Активне соціально-психологічне навчання Львів:

Вид-во ЛДУ, 1985. 168 с.

23. Єрмаков І. Освіта і життєва компетентність для XXI століття. Завуч (Шкільний світ). 2005. (№19.)С. 13-16.

24. Єрмоленко С. Я. Рідна мова. Мова і розмова: зошит із зв'язної мови. 4 клас. Київ, 2007. 72 с.

25. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ, 2003. 273 с.

26. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови: Близько 7000 слів. ст. Харків, 2006. 766 с.

27. Ігрові технології навчання на уроках у початковій школі. Тернопіль-Харків : Видавництво «Ранок», 2010. 12 с.

28. Клепко С. Різні структури ключових компетенцій. *Управління освітою*. 2005. (№12). С. 2-3.

29. Кодлюк Я. П. Дидактика початкової школи: практичний курс Тернопіль, 2013. 160 с.

30. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ, 2004. 112 с

31. Компетентність:Глосарій. Онлайн курс для вчителів початкової школи. URL: <https://edera.gitbook.io/glossary/zagalnii-oglyad/kompetentnyst>.

32. Кондакова А.М. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Київ: Початкова школа, 2002. 127 с.

33. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Львів, 2016. 34 с.

34. Концепція Нової української школи/ URL: [https:// www.kmu.gov.ua /ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/ukrainska-shkola-compressed.pdf)

35. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання. Гірська школа Українських Карпат. 2015. (№ 12-13). с. 163-165

36. Куварова О. К. Роль культури мовлення у формуванні мовної

особистості. Культура професійного мовлення: *Матеріали регіональної науково-методичної конференції*. Дніпропетровськ: Пороги, 2006. С. 154–164.

37. Кучеренко І. Технологічний аспект вивчення української Дивослово. 2018. (№ 6). с. 2–7

38. Макаренко В.М., Туманцова О.О.. Як опанувати технологію критичного мислення. Харків.: вид. група «Основа»: «Тріада +». 2008 р.

39. Макашова Ю. Формування комунікативної літературної компетенції через використання технології розвитку критичного мислення учнів: Розробки уроків. *Українська мова й література у середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. (№ 9). с. 57–64.

40. Максимович О. Моделювання розвитку успішної особистості школяра. *Початкова школа*. 2015. (№2). с. 4–12.

41. Марущак О. М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики: Методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2017. 134 с .

42. Моделі інноваційного навчання: Педагогічна психологія URL: https://stud.com.ua/145898/psihologiya/modeli_innovatsiynogo_navchanya

43. Модернізація управління в контексті вимог Закону України «Про освіту» : матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції; [за заг. ред. проф. Р. Черновол-Ткаченко, проф. О. Мармази, доц. О. Гречаник]. Ч. 1. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. 425 с.

44. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1- 4 класи. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2012. 392 с.

45. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Дата оновлення: 04.07.2013. (дата звернення: 15.11.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

46. Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 р. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/36322>

47. Нікітіна А. Актуалізація категоріальних понять тексту як важливий чинник формування мовної особистості. Педагогічні науки. Херсон: 2002. Вип. 31.С. 6–65
48. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016> (дата звернення 28.02.2020)
49. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. za zag. red. N. M. Bibik. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
50. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування : навч.-метод. посіб. / Т.М.Костенко, К.С.Довгопола. Харків : Вид-во «Ранок», 2021.176 с.
51. Нова українська школа:Український інститут розвитку освіти URL:<https://uied.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti>
52. Нова школа. Простір освітніх можливостей [Електронний ресурс]. URL: <http://mon.gov.ua/2016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.
53. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х томах / укл. В. В.Яременко, О.М. Сліпушко. Київ. : Аконіт, 2005. Т. 1. А–К. 926 с.
54. Овсієнко Л. Формування мовної особистості студента-філолога на засадах компетентнісного підходу. Вісник Прикарпатського університету. Серія Педагогіка. Івано-Франківськ, 2014. Вип. LI. С. 88–94.
55. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Освіта в контексті стратегічних завдань розвитку України. *Директор школи України*. 2005. № 5. С. 45
56. Орап М.О. Мовна картина світу як феномен когнітивної соціальної психології. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 27. С. 273 -280.
57. Оцінювання вміння створювати тексти перевіряється відповідно до критеріїв, поданих у додатку до наказу МОН України від 19.08.2016 р. № 1009 : Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about->

ministry/normative/6026

58. Пентилюк М. І. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. №1. С. 15–20.

59. Перре-Клермон А.-Н: URL: <https://> Perret-Clermont, A. N. (1980). *Social interaction and cognitive development in children*. London: Academic Press.

60. Пометун О. І., Пироженко Л. В.. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: АСК., 2005. 197 с.

61. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: Інститут педагогіки НАПН України
URL: https://undip.org.ua/wpcontent/uploads/2021/07/posibnyk_ponomarova.pdf

62. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 88 с.

63. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Державний стандарт початкової освіти Дата оновлення: 24.07.2019. (дата звернення: 05.07.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text-12>

64. Про загальну середню освіту: Закон України [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

65. Про освіту Закон України [Електронний ресурс]. URL: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_00/

66. Психологічний словник / за ред.. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 214 с.

67. Психологія особистості. Навч. посіб.. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

68. Савченко О.Я. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2015. №3. с.10–16.

69. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
70. Спеціальна психологія : Хрестоматія: Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. Кам'янець-Подільський: 1999. (Ч. 2) [Лубовський В.І., Лебединський В.В., Рубінштейн С.Я. та ін. ; За ред. М.П.Матвєєвої, С.П.Миронової], 2001. 138 с.
71. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / за ред. О. І. Локшиної. Київ: 2006. 232 с
72. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: за наук. ред. Ольги Сухомлинської. Харків : Акта, 2012. с.108-545
73. Фельдштейн Д. І. Психологічні проблеми взаємодії дорослих і дітей: Світ психології. 1996. № 1.
74. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць: за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. 2015. 648 с. + CD.
75. Хромченко О.О.. Формування комунікативної компетентності молодших школярів:Освітній портал - UA. URL: <https://urok-ua.com/formuvannya-komunikativnoji-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv>
76. Цимбал Є.Л.:Шляхи формування комунікативної компетенції молодших школярів:Освітній портал-UA. URL: <https://urok-ua.com/shlyahi-formuvannya-komunikativnoyi-kompetentsiyi-molodshih-shkolyariv/27>
77. Шварц Н. Текстотричні технології у формуванні мовної компетенції учнів : Вивчаємо українську мову і літературу. 2013. січень. № 2 (330). С. 2-8.
78. Шляхи формування основних груп компетентностей учнів. Директор школи. 2004. №8-10. С.148-153
79. Шпиталевська Г.Р. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування у молодших школярів загальнокультурної компетентності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук :

13.00.04. Ялта, 2013. 20 с.

80. Щирбул Олександр. Формування професійної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі вивчення фахових дисциплін URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/conf-2016_10/s5/Щирбул_Стаття.pdf

81. Юрченко В. Формування в учнів комунікативної компетентності – важливе завдання початкової школи. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 4(133). С. 59-62.

82. Varetska O., Nikulochkina O., Tonne O., Kuzminskyi A., Bida O., Vdovenko V..Primary school teacher's social competence in the postgraduate education: *Revista Românească pentru Educatie Multidimensionala*. 2019. Volume 11. No 4 Supl. P. 309–327. DOI: 10.18662/rrem/192.

83. Vasylieva O. V. The Pedagogical Approach to Communicative Language Teaching in Primary School. Material digest of the LXIV International Research and Practice Conference and III stage of the Championship in Pedagogical sciences (London, September 26-October 01, 2013) P. 61–63.